

Chagga-misjonæren Bruno Gutmann

AV PER HASSING

Bruno Albrecht Gutmann (1876—1966) var en av vårt århundres originale tenkere blant tyske misjonærer hvis innflytelse i Tyskland var så stor at man kunne si at nesten hver eneste misjonskonferanse i Tyskland mellom de to verdenskriger var dominert av Gutmanns tanker. Da Siegfried Knak beskrev de karakteristiske trekk ved den tyske evangeliske misjon for den internasjonale misjonskonferanse i Tambaram, India, i 1938¹⁾ var det Gutmanns teorier og ideer han la frem. Knak hevdet at disse teorier var de tyske misjonstenkeres spesielle bidrag til tidens forståelse av den kristne misjon. Det kan derfor ha sin interesse å undersøke disse teoriene igjen, ikke minst i våre dager da spørsmålet om afrikansk teologi er kommet i forgrunnen.

Gutmann²⁾ var født i Dresden og kom fra bondeslekt. Moren døde da gutten var seks år gammel, faren tok arbeide i en fabrikk i byen, og Bruno ble oppdratt hos en bestemor. Han begynte på skolen da han var syv år, og da han var elleve begynte han å arbeide på en fabrikk etter skoletiden for å hjelpe til med familiens økonomi. For det fikk han en *Taler* hver annen uke. Da faren giftet seg igjen slapp gutten fabrikkarbeidet. Men da de syv års skolegang var omme begynte Gutmann i fullt arbeide ved det lutherske kirkekontoret i byen Pieschen, men han gikk på aftenskole og lærte latin og steno-grafi.

Som barn lærte han å elske naturen og dyrene, og lærte tidlig å forstå forholdet mellom naturen, dyrene, og allnatures skaper. I denne blanding av religiøse ideer og naturmystikk blir en minnet om Gutmanns tyske samtidige Albert Schweitzer. Livet på bondegården gjorde det klart for Gutmann at hele familien måtte hjelpe hverandre og at den gjensidige avhengigheten innbefattet også dy-

renes verden. Mennesket trengte dyrene for å leve, og derfor bar menneskene omsorg for dyrene. Denne bakgrunn i bondens liv var naturligvis meget viktig for Gutmanns videre utvikling, men det fører for langt når det hevdes at dette var grunnen til at han siden i livet forstod afrikanerne så godt,³⁾ akkurat som om byfolk ikke kan forstå afrikanerne. På skolen var Gutmann alltid blant de flinkeste, og da han var 18 år gammel søkte han det Leipzigske Misjonsselskap om opptagelse som misjonskandidat. Leipzigermisjonen var sterkt luthersk konfesjonelt bestemt.

Gutmanns hjem var sterkt religiøst. Da han syv år gammel første gang gikk til skolen, la hans bestemor Bibelen og salmeboken på dørterskelen og sa: I Faderens, og Sønnens, og den Hellige ånds navn! I sin ansøking til misjonsselskapet skrev han: Ved påsketider 1891 forlot jeg min fars hus i den bestemte hensikt å bli et tjenende medlem av helheten.⁴⁾ Dette er en interessant observasjon, men i lyset av hans senere ideer er det også interessant at hans kall til misjonstjenesten kom gjennom hans medlemskap i K.F.U.M., som var en ikke-luthersk, amerikansk innflytelse i tysk kirkeliv.

Leipzigermisjonen antok Gutmann og etter seks års studier fikk han sin teologiske grad. I Leipzig ble han sterkt påvirket av filosofen og psykologen Wilhelm Wundt (1832–1920), hvilket var av stor betydning fordi Wundt drev studier i forholdet mellom menneskets psykologiske og åndelige utvikling og dets sosiologiske bakgrunn. Wundt hadde skrevet ti bind — noe mindre kan vel ikke en tysker gjøre — om *Völkerpsychologie*, delt inn i seksjoner om språk, kunst, mytologi, religion, sosiologi, lov, kultur og historie. Wundt hevdet at grunnproblemet i menneskets tilværelse var forholdet mellom individ og samfunn. I Leipzig ble Gutmann også påvirket av presten og politikeren Friedrich Naumann (1860–1919) og hans kristen-sosiale bevegelse. Naumann forbandt sitt sosiale arbeide med sine nasjonale interesser slik at det kristne-sosiale ledet til den nasjonal-sosiale bevegelse.⁵⁾ Naumanns bevegelse var kristen og beskjeftiget seg med industrisamfunnets sosiale og økonomiske velferdsproblemer, og må ikke forveksles med den senere og helt forskjellige nasjonal-sosialisme.

Det var først meningen at Gutmann skulle sendes til India, men i 1902 ble han sendt til det daværende Tysk Østafrika. Hele hans misjonærliv ble tilbragt hos det kraftige chaggafolket ved foten av det vakre, snedekte Kilimanjaro fjellet. På sin første Tysklandsferie giftet han seg med Emmy Förster. Som andre tyske misjonærer ble

han under den Første Verdenskrig tvunget til å vende tilbake til Tyskland, men, som de andre, kunne han vende tilbake, og arbeidet til 1938 i Tanganyika, som nå var et britisk styrt mandat territorium under Folkeforbundet.

Gutmann hadde studert kiswahili i Leipzig før han dro til Afrika, men det ble kichagga som han elsket, og han ble så flink i det at det kunne sies at han kjente språket bedre enn chaggafolket selv. Han studerte også folkelivet, dets sosiologi, psykologi, lov og kultur. Hans studier resulterte i nesten 500 offentliggjorte aktstykker av hvilke de mest betydningsfulle er: *Gemeindeaufbau aus dem Evangelium* (1925), *Das Recht der Chagga Vol. I—III*, (1932—1938), *Zurück auf die Gottesstrasse* (1934), og *Zwischen uns ist Gott* (1935). For sin litterære innstas fikk han to doktorgrader *honoris causa*, fra Universitetene Erlangen (1924) og Würzburg (1926).

II

Gunntrekket i Gutmanns tenkning var det han kalte for *urtümliche Bindungen*. Men dette begrepet forsto han de urgamle, opprinnelige bånd som karakteriserer alt menneskelig samliv, og som ingen kan eller burde forsøke å unngå. Det var tre av disse urgamle bånd.

Det første kalte han *Sippe*. Med det mente han iblant klanen, iblant storfamilien. Her lever hele slekten i et gjensidig tillitsforhold, hvor alle slektens medlemmer har sine oppdragende og sosiale forpliktelser og hvor alle har plikt til å arbeide til beste for slektens livsopphold. Blant chaggafolket er alle disse gjensidige forpliktelser klart definert og forstått; de til og med karakteriserer måten man taler på og tiltaleformen man bruker overfor andre mennesker, så vel som i det gjensidige adferdsmønster. Dette er blodets bånd — det tyske *Blut* — men angår ikke bare forholdet mellom foreldre og barn, for Gutmann regner lite med det som i vår tid kalles kjernefamilien, men strekker seg til storfamilien og viser seg i alle slags livssituasjoner, for eksempel i måten man slakter et dyr og skjærer det opp og deler det ut. Hver har sin bestemte plass, og ingen er uten sin plass.

Det andre urgamle bånd kalte Gutmann for nabolaget — det tyske *Nachbarschaft* — hvor de forskjellige familier og klaner bor sammen, bruker den samme jorden — det tyske *Boden*. Storfamilien bygges ut til bygder og folkestammer. Det blir til et folk, organisert i et gjensidighetsforhold som gjør det umulig for et menneske

å gi uten samtidig å få, umulig å lede uten også å bli ledet. Det er gjensidighetens slektsskap, en grunnleggende maktbalanse. Høvdingen i bygden må under visse forhold adlyde formannen for irrigasjonssystemet. Fra barnsben av lærer mennesket å bli en god nabo.

Det tredje urgamle bånd fant Gutmann i aldergrupperingene. De unge blir naturlig inndelt i grupper til skole og lek (initiationsseremoniene), og siden i forsvar og angrep i krig — og det tyske *Schielschaften* — kammeratskapet bak skjoldet, hvor kameratene står skulder til skulder og hver mann er ansvarlig for at lenken ikke brister. Dette er et gjensidig kameratskap i krig og fred, et vertikalt og horisontalt gjensidighetens samhold.

Gutmann hevdet at alle riktige menneskelige forhold er bygget på gjensidighet. Hva du er bestemmes bare av sammenhengen; den gir deg din individuelle verdi og bestemmer din betydning. Enhver form for autonomi er utelukket; en egen glede og tilfredsstillende oppnåes utelukkende ved at folke- og familiesammenhengen blir beriket og forsterket. Derav følger at tanken om menneskets likhet er en fantastisk feiltagelse, et stort kjetteri. Her gjør man ganske enkelt ikke det man selv vil. Å gjøre «det som passer meg» er helt meningsløst med mindre dette har en plass i det menneskelige samhold, i menneskets totale livssituasjon. Roten til alle menneskelige forhold er å finne i de urgamle bånd, og bare her finner mennesket den åndelige og psykologiske kraft til livets stadige fornyelse. Der disse urgamle bånd er brutt istykker er folket på vei mot døden. Disse urgamle bånd gjelder for alle menneskelige samfunn, overalt og til alle tider, og uten disse er sant menneskeliv umulig. Disse urgamle bånd tilhører skapningens orden, villet av Gud, og er derfor absolutte og uforanderlige. Det Gud har sammenføyet må intet menneske skille.

Sivilisasjonen er erkefiende til disse urgamle, sunne menneskelige forhold. Sivilisasjon, som for Gutmann er et skjellsord, betyr individualisme, rotløshet, proletarisering hvor ting tar de humane verdiers plass. Penger tar plassen som bror og nabo skulle ha. Penger bryter ned personligheten og tar bort de forpliktelser som de gjensidige, menneskelige forhold har skapt. Å leve som en *Muzungu* — en europeer eller hvit mann — betyr for chaggafolket å gjøre shillingen til bror, og la alle andre passe seg selv. Man kan kjøpe sine tjenester, betale for sin hjelp, og behøver ikke å vende seg til bror eller nabo når hjelp trengs. Shillingen er blitt bror. Dette er avgjø-

rende. Sivilisasjonen skiller folket — det tyske *Volk* — fra dets røtter og gjør det om til rotløse, hensiktsløse og ulykkelige individer. *Volk* er blitt til masse. *Volk* er en organisk, holistisk enhet, ikke et konglomerat av individer, ikke en stat, ikke en gruppe av tilfeldige individer som f.eks. et aksjeselskap. Europa og Amerika er blitt til «a lonely crowd», for å bruke en tittel på en nokså ny bok, og frelsen ligger i å dra *Zurück auf die Gottesstrasse*, tilbake til de gamle, gode stier, som er Guds riksvei for folket.

Kirken må være folkets fører og bygge opp menigheten på to prinsipper: sosiologien og evangeliet. Gutmanns motto var: kirken og evangeliet inn i folkesammenhengen, ikke mennesket ut av folkesammenhengen og inn i kirken. Kristendommen er degenerert til religion, utvannet og gjort om til teknikk for dogmer og kultus. Derved er individet blitt løsgjort fra folkesammenhengen og bundet (bare?) til Gud.

Misjonsgjerningen blir da å integrere samfunnsstrukturen i Kristi kropp. Kristi kropp må passes inn i samfunnsstrukturen. Gutmann bandt sine teologiske formuleringer til sosiologien. Evangeliets *summa* er barnskapet. Et barn lever i full og direkte avhengighet av og forhold til andre mennesker. Barnet lever i overensstemmelse med de urgamle bånd som svarer til blodets bånd. Uten at en blir som et lite barn, uten at en lever i overensstemmelse med de urgamle bånd, kan man ikke komme inn i Guds rike.

Gudsriketanken i evangeliet svarer til de urgamle båndes nabo-skapstanke, et felle geografisk område. Gud bor hos sitt folk — i og gjennom folkets sosiologiske struktur. Guds nærvær blir først erfart og opplevd i og gjennom de urgamle bånd, men disse bånd er blitt bekreftet og fullbyrdet ved Sønnens komme. «Guds rike er å finne mellom den opprinnelige form av det guddommelige nærvær i folkeverdenen, nemlig de opprinnelige, urgamle bånd og forpliktelser, og den gudommelige åpenbarings høyeste form, nemlig Guds Sønn». ⁶⁾ Tittelen på en av Gutmanns bøker er *Zwischen uns ist Gott*, Gud er mellom oss, iblant oss; det betyr mellom dem som virkelig er hverandres naboer. Nabo betyr i denne forbindelse de som tilhører ens egen stamme. ⁷⁾

De urgamle bånd blir nå kontaktpunktet for evangeliet, eller broen over hvilken evangeliet føres inn i folkets liv; de blir et stykke urørt, ubeflekket skapelse som blir grunnlaget som kirken skal bygges på. Den blivende kristne kirke må ikke bare få samfunnets gud-givne struktur til å tjene evangeliet, og derved inkorporere lemmer

på Kristi kropp, men må også la de nedarvede, dynamiske, grunnleggende samfunnsstrukturer ble sentret for alle sosiale foretagender. Hvis det grunnleggende samfunnsmonster blir brukt, eller administrert av kristne vil ikke bare kirken, men hele samfunnet bli styrket og forbedret.

Gutmann forsøkte å overføre sine ideer på chaggakirkens organisasjon. Høvdingene og andre av folkets ledere ble eldste og diakoner i menigheten. Aldersgruppene ble brukt til ungdomsarbeide og i konfirmasjonsundervisningen. Institusjonen med gudfedre og gudmødre ble tatt i utstrakt bruk. Ingen ble døpt alene, ingen gikk til skifte alene, ingen kom til kirke alene. Det eksisterte alltid et forhold av gjensidig ansvar. En hendelse beskriver hvordan det fungerte. En kristen bror av en ikke-kristen høvding ble myrdet. Høvdingens sekretær, som gikk til dåpsforberedelse, var mistenkt for mordet. Retten kunne ikke avgjøre saken, og dåpsdagen nærmet seg. Det var mye snakk og spenningen blant folket var stor. Til slutt kom de eldste med følgende avgjørelse. De sa til den mistenkte: «Om du er skyldig eller ikke, vet ikke vi. Bare Gud vet det. Men folket i din klan kjenner deg godt og vet hva de skal tro om deg. Bring derfor tre av dine klansmenn som er villig til å slutte en skjold pakt (våpenpakt) med deg, og vi vil lag deg døpes.» Mannen ble ikke døpt fordi det var ingen som var villig til å stå ham bi.

Vi har nå kommet nær ideen om folkekirken i tysk misjonsvidenskap, men i Gutmanns tanker må den ikke forveksles med statskirke, fordi han skiller sterkt mellom folk og stat. Allikevel holdt han på at polariteten mellom folk og evangelium alltid måtte holdes levende, for ellers ville folket aldri bli til det det burde.

III.

Det er ingen tvil om at Gutmann kjente chaggafolket bedre enn noen annen på sin tid, kanskje bedre enn noen har kjent dem siden, og at det store materialet han samlet, i fremtiden bør bli betraktet som en verdifull folkeskatt, som uten Gutmann ville ha gått tapt for alltid. Jaeschke har fortalt interessant om hvordan Gutmann samlet dette materialet.⁸⁾ Men det er et problem. Den som har forsøkt å lese Gutmanns skrifter har funnet dem meget vanskelig å lese og forstå. Til og med tyskere klager over hvor vanskelig Gutmanns språk er. Noen av hans bøker er skrevet delvis på tysk, delvis på kichagga, men hans kichagga er så vanskelig å forstå at selv en chagga finner det vanskelig og blir trett etter å ha lest en side eller to.⁹⁾ Det er der-

for et stort spørsmål om hans bøker noensinde blir tilgjengelig på engelsk. Man kan vel også spørre om Gutmann selv forsto det han skrev om han ikke kunne gjøre sine tanker forståelig for andre.

På ett felt hadde Gutmann uten tvil rett. Et folks kultur, sosiale struktur, språk, lov og psykologi må bli tatt alvorlig hvis kirken skal leve og bære frukt blant folket. Han understreket dette punktet med stor styrke og forsøkte å vise hvordan dette kunne bli omsatt fra teori til praksis i chaggakirkens liv. Hvis han hadde levd idag og sett det tragiske forfall innen europeisk og amerikansk familie- og samfunnsliv, med rotløse barn avskåret fra foreldrene så vel som skilte og ulykkelige foreldre, da ville han ha kunnet bekrefte riktigheten av sin grunnleggende innsikt. Mennesket lever ikke alene og er aldri fri til å gjøre bare det det selv lyster. Dette var Gutmanns styrke og er hans grunnleggende budskap til vår tids mennesker.

Gutmanns ideer hadde ikke bare en sterk innflytelse i Tysklands misjonskretser, hans tanker møtte også en sterk tysk kritikk både av hans samtidige og av noen som kom etter ham. Han er også blitt kritisert av andre europeiske tenkere, mest kanskje av den avdøde J. C. Hoekendijk.

Det er blitt påpekt at etter tretti års arbeide fantes det ikke en afrikansk chagga pastor, og at Gutmann var imot utnevning av noen afrikansk pastor, enten det ble gjort fort eller langsomt, for det pastorale tilsyn skulle utøves av stammens autoriteter innenfor kirken.¹⁰⁾ Hvis det hadde stått til ham ville det ikke ha blitt skolelærere heller. Faktisk ville Gutmann bygge en stammekirke og glemte derved et av evangeliets fundamentale trekk: dets universalitet. Gutmann reduserte teologien til antropologi og sosiologi. Sosiologiske kategorier ble hevet til absolutte normer. Evangeliet måtte tilpasses den sosiologiske rammen. Hendrik Kraemer sa det ganske skarpt — det meste av det Kraemer sa var skarpt — at Gutmann var en romantiker som forsterket sin romantikk med metafysiske argumenter.¹¹⁾ Karl Barth spurte om man i den store gutmannske litteratur ganske enkelt fant den gamle slanges yndige sang: nåden opphever ikke naturen, men støtter og gjør den fullkommen.¹²⁾ Hoekendijk hevdet at Guttmann ikke forstod forskjellen på skapelse og teologi. Hans bemerkning er også skarp: Gutmann grov så energisk etter skapningens røtter at han begrov sin teologi i skapningen. Skapningen ble på denne måte det samme som natur og en sunn og livskraftig menneskelighet.¹³⁾

Historiske kategorier savnes hos Gutmann. Hvordan utviklet-

chaggafolket sine urgamle bånd, og hva betyr det når historien går dem forbi? Kan man lukke historien inne på et rom og holde den der, eller må historien fortsette sin gang? Hvordan kan en kristen forstå og fortolke bevegelsen i historien? Hva ville Gutmann ha sagt om de moderne afrikanske stater som forsøker så godt de kan å overkomme stammemotsetningene for å bygge opp en mer omfattende loyalitet og enhet? Ville Gutmann ha tatt den innstilling som kommer til uttrykk i et norsk ordtak: Heia Toten, la Norge fare? For det er nå sikkert at chaggafolket var ikke det urgamle, opprinnelige folk. Det hadde også en historie, selv om den er vanskelig å finne frem til. Gutmann skilt ikke mellom sine ethnografiske og antropologiske resultater og sine filosoferinger over disse resultater. Walter Holsten gjorde det ganske klart da han hevdet at bevisst eller ubevisst beveget Gutmann seg innenfor rammen av en immanent teologi.¹⁴⁾ Gutmann lengtet etter Rousseaus «noble villmann» og fant ham i chaggafolket, men på samme tid ble han sjokkert over forfallet i Europa, som hadde blitt revet istykker i en stor broderkrig, og hans elskede Tyskland hadde gått gjennom en serie revolusjoner, opprivende og tragiske begivenheter. En har en liten mistanke om at europeerne var noe bedre stillet enn Gutmann trodde, og at chaggafolket ikke var fullt så lykkelige og uskyldige.

Jaeschke beklager at Gutmanns tanker ble brukt til å støtte den nazistiske ideologi og hevder at det var ingen grunn for det. Dette er et emosjonelt belastet tema og en trenger å vite mer enn en nå vet for å analysere det som virkelig hendte. Men man vet noe. Gutmann var ikke alene; han stod i et sammenheng der misjonstenkere og misjonsledere ofte uttrykte sin nasjonalisme ikke bare ved å fremheve ypperligheten i det tyske misjonsarbeide, men også nedvurderte andres, spesielt anglo-saksernes misjonsinnsats. Julius Richter kunne alt i 1915 hevde at løsningen på det nasjonale problem i misjonstenkningen var å finne i tysk kristendom, fordi intet folk hadde latt seg gjennomsyre slik av kristen ånd og kristne prinsipper som det tyske.¹⁵⁾ Var Gutmann innflytelsesrik i datidens Tyskland var Richter det ikke mindre. Heinrich Frick hevdet at en viss nasjonalisme var nødvendig for at kristendommen kunne slå rot i et folk.¹⁶⁾ Richter redigerte også *Das Buch der deutschen Weltmission* som kom ut i 1935. Da hadde Tanganyika vært administrert av England som et mandat under Folkeforbundet i mer enn et decennium, men i boken blir landet stadig kalt for Tysk Østafrika. Et av bildene i boken viser en misjonsstasjon tilhørende Bethelmisjonen, og der

ser man det tradisjonelle tyske flagget og det nye svastika flagget, men intet Union Jack. Dette er ikke det eneste tilfelle av dette slag i Tanganyika. Christian Keysser stod den gutmannske tankeverden og misjonspraksis meget nær, og han ble medlem av nazitpartiet. J. C. Hoekendijk kalte Siegfried Knak for Gutmanns ekko, og skrev at han sa «et glad Ja» til revolusjonen under Hitler. Kan det være bare en tilfeldighet at Gutmann brukte de samme ord, *Blut und Boden*, som var et av nazistenes mange ordtak? Noen fant støtte i Gutmanns tenkning for sin motstand mot arven fra den Franske Revolusjon, og Knak trakk den logiske konklusjon at det var en parallell mellom Gutmanns angrep på sivilisasjonen og nazistenes kamp mot ideene fra den Franske Revolusjon. Gutmann ville antagelig blitt forskrekket over å bli satt i klasse med en katolsk pave, men når en leser hans arbeider blir en sterkt minnet om Pius IX *syllabus errorum* fra 1864 hvor nesten hver eneste åndstrømning i den moderne verden ble fordømt. Gutmann stod i en tradisjon med sterke nasjonalistiske toner, og når Th. Müller Krüger kunne si at Gutmann ganske enkelt var en tysk kristen,¹⁷ da behøver man mer bevis før man kan godta at det ikke var noen forbindelse mellom Gutmann og den nazistiske ideologi.

Det er også andre spor som skremmer. Når man gjør sosiale strukturer til skapelsesordninger, gjør man dem til uforanderlige egenskaper og evige lover. Det er nettopp dette som gjøres av enkelte kristne i Sør Afrika når de forsvarer *apartheid* politikken på teologiske premisser. Raser, stammer, nasjoner er gudgitte enheter, og derfor må de bevares og ikke blandes. Den beste måten å gjøre det på er å skape et geografisk skille mellom stammer og grupper, slik at hver gruppe kan leve og utvikle seg etter sine urgamle, opprinnelige bånd. Enhver gruppe skal kunne bruke sine gudgitte evner og anlegg uten innblanding fra andre. Gutmann forlot Afrika i 1938 og den sørafrikanske politikk hadde da pågått lenge, dog under navnet segregasjon. Det er lite trolig at Gutmann var ukjent med prinsippene og følgene av denne politikk, for Sør Afrika ble av mange tyskere, også misjonærer, ansett som det land Tyskland burde kopiere i sin kolonipolitikk. En kan derfor ikke si annet enn at sporene skremmer.

Gutmann ønsket å være en tro lutheraner, og Jaeschke hevder at det var han. Men synd og hedenskap er i Gutmanns skrifter meget underordnede kategorier. Luthers spørsmål var hva han skulle gjøre med sin synd, og fant svaret i rettferdiggjørelsen ved troen, ikke

ved å grave seg tilbake til sin stammes fortid for der å oppdage de urgamle sosiale bånd. Ifølge Gutmann mente Luther med begrepet *neste* ikke hvilket som helst menneske, men bare overhodet for den nærmeste gård eller husstand, som man stod i et særlig forhold til. Om Gutmann tolket Luther rett, får stå hen, men i lignelsen om den Gode Samaritan i Lukas 10, 29-37 mente Jesus uten tvil noe annet. En av de fundamentale svakheter i tradisjonell afrikansk tenkning har nettopp vært at tanken om ens neste stopper der hvor stammens grenser går, og lenger når heller ikke ansvaret. Det er storheten og utfordringen i den Nytestamentlige etikk at ens neste kan nettopp være en som står ens stamme eller landsby fjernt. Gutmann var helt klar over dette, for han hevdet at sant nesteforhold kan man bare ha innenfor klan og stamme.

Man må også spørre hva Gutmann gjorde med Mesteren selv som sa at hans mor og bror var dem som gjorde hans Fars vilje (Matt. 12, 47–50)? Jesus ble korsfestet fordi han ikke var villig til å la seg begrense av det jødiske religiøse system og den jødiske stammestruktur. Det kommer ganske klart frem av Joachim Jerimias studie *Jesus' Promise to the Nations*: Og hva skal man si om Paulus? Han var alle tiders største misjonær, en hebreer av hebreere, en fariseer av fariseere, av Benjamins stamme, men han betraktet alt dette som bare støv hvis han kunne vinne Kristus og finnes i Ham. Jesus ba sine disipler å forlate alt — foreldre og søsken — for å følge ham, og han ville at de døde skulle begrave sine døde. Hvordan kan disse Nytestamentlige tanker passes inn i Gutmanns urgamle bånd? Hvordan kan man lese slike skriftavsnitt og samtidig si at «stammen er det ekte (genuine) organ ved hvilket man tar imot evangeliet»?¹⁹

Gutmann forsømte også evangeliets eskatologiske tanker. For ham beveger ikke evangeliet seg fremover mot dets fullendelse i Guds rike, men beveger seg bakover inn i de urgamle bånd, hvilke synes å være statiske, uforanderlige. Frelsen bryter ikke inn i historier, men blir forsiktig utsortert og bundet til samfunnets eksisterende struktur. Hoekendijk spurte ganske riktig: «Kan det være ånd, kirke, og glede der det ingen eskatologi er? Har ikke Gutmann gjort misjon og eskatologi om til en form for humanisme?»²⁰ Riktignok gis der forhold som må karakteriseres som skapningens orden, f.eks. forholdet mellom foreldre og barn, mellom brødre og søstre, men Gutmann utvidet disse til å dekke både historiske og sosiologiske kategorier. Strukturen for den menneskelige eksistens kan ikke

bestemmes en gang for alle, heller ikke kan Gud bli fanget i sin egen skapning.

Mange av disse kritiske bemerkninger er blitt gjort av andre til andre tider. Avdøde G. F. Vicedom pekte på at ikke bare Gutmann, men også Christian Keysser, og til og med Gustav Warneck gikk for langt i sin beskyttelse av sosiologiske kategorier fra evangeliets surdeig. Resultatet ble at når det oppstod konflikt mellom etiske og kristne religiøse ideer på den ene side og kulturelle kategorier på den andre, så tok man mer hensyn til de gamle skikkene enn til evangeliets etiske og religiøse krav.²¹

Som tenker forfulgte Gutmann én rett tanke lenger og lenger, men dermed lot han andre sannheter gli inn i glemmeboken slik at den opprinnelige rette tanke ble falsk, fordi den ble skilt fra livets realiteter og Jesu Kristi evangelium. Gutmann ble fanget i sin egen romantikk. Evangeliet er en surdeig, en ny vin som ikke kan holdes i gamle skinnsekker, det skaper nytt liv og nye strukturer, det frigjør mennesket og gjør det til en ny skapning.

Bibliografi

I arbeidet med Bruno Gutmann har følgende bøker og artikler vært til stor hjelp.

Beyerhaus, Peter. *The Responsible Church and the Foreign Mission*. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans Publishing Co., 1964.

Hoekendijk, J. C. *Kirche und Volk in der deutschen Missionswissenschaft*. München: Chr. Kaiser Verlag, 1967.

Jaeschke, Ernst, ed. *Bruno Gutmann: Afrikaner-Eurpäer*. Stuttgart: Evangelischen Verlagswerk, 1966.

Knak, Siegfried. *The Characteristics of German Evangelical Missions in Theory and Practice*. International Missionary Council: *The Madras Series, Vol. III*, 1939.

Kraemer, Hendrik. *The Christian Message in a Non-Christian World*. London: Edinburgh House Press, 1938.

- Raum, Otto and Günter Wagner. *The Church an African Society. International Review of Missions*, Vol. 26, 1937, p. 500—513.
- Richter, Julius, ed. *Das Buch der deutschen Weltmission*. Gotha: Leopold Klotz Verlag, 1935.
- Sundkler, Bengt. *Missionens Värld*. Stockholm: Svenska Bokförlaget, 1963.
- Vicedom, G. F. *Gemeindeaufbau in der Mission. Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, Vol. 2, p. 1342—1343. Tübingen.

Fotnoter

1. Knak, 1939
2. Meget av det biografiske materiale skylder jeg Jaeschke, 1966
3. Jaeschke, s. 11.
4. Jaeschke, s. 14.
5. Jaeschke, s. 15—16.
6. Hoekendijk, s. 157. Das Reich Gottes gibt es zwischen dem Erstgebilde göttlichen Einwohnens in der Menschenwelt, den ertümlichen Bindungen, und dem Höchstgebilde göttlicher Offenbarung, dem Sohne Gottes.
7. Richter, s. 147.
8. Jaeschke, s. 147.
9. Amos Lyimo til forfatteren den 26. mai 1978.
10. Beyerhaus, s. 52.
11. Kraemer, s. 338—340.
12. Hoekendijk, s. 140.
13. Hoekendijk, s. 133.
14. Hoekendijk, s. 164.
15. Hoekendijk, s. 133.
16. Hoekendijk, s. 133.
17. Hoekendijk, s. 135.
18. Richter, s. 147.
19. Rishter, s. 147.
20. Hoekendijk, s. 176
21. Vicedom, s. 1343.